

دانشگاه پیام نور

فلسفه تربیت

(رشته علوم تربیتی)

دکتر عیسی ابراهیم زاده

ابراهیم زاده، عیسی

فلسفه تربیت (رشته علوم تربیتی) / تألیف عیسی ابراهیم زاده؛ ویراستار، محمدجعفر

پاک سرشت. تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۸۳.

هیجده، ۲۹۶. ص. - (دانشگاه پیام نور؛ ۱۱۱۹. گروه علوم تربیتی؛ (۱۰۰/ق))

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

واژه نامه.

کتابنامه: ص. ۲۸۹-۲۹۲.

۱. آموزش از راه دور- ایران. ۲. آموزش و پرورش - فلسفه - آموزش برنامه ای.

الف. دانشگاه پیام نور. ب. عنوان.

۳۷۸ / ۱۷۵۰۹۵۵

LC ۵۸۰۸ / الف ۹۱۲

۱۳۸۳

م ۸۳ - ۳۵۸۹۶

کتابخانه ملی ایران

دانشگاه پیام نور

فلسفه تربیت

دکتر عیسی ابراهیم زاده

ویراستار علمی: دکتر محمدجعفر پاک سرشت

ویراستار ادبی: شهناز سلطان زاده

طراح آموزشی: دکتر عیسی ابراهیم زاده

حروفچینی، نمونه خوانی: مدیریت تدوین

طراح جلد: اشرف شورایی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: انتشارات دانشگاه پیام نور

شمارگان: ۴۰۰۰ نسخه

نوبت و تاریخ چاپ: چاپ پانزدهم آزمایشی بهمن ۱۳۸۲، چاپ اول قطعی مهر ۱۳۸۴

شابک ۱ - ۱۴۰ - ۳۸۷ - ۹۶۴

ISBN 964 - 387 - 140 - 1

کلیه حقوق برای دانشگاه پیام نور محفوظ است.

قیمت: ۱۸۴۰۰ ریال

بسم الله الرحمن الرحيم

پیشگفتار ناشر

کتابهای دانشگاه پیام نور حسب مورد و با توجه به شرایط مختلف به صورت درسنامه، آزمایشی، قطعی، متون آزمایشگاهی، فرادرسی، و کمک درسی چاپ می شود. کتاب درسنامه (د) نخستین ثمره کوششهای علمی صاحب اثر است که براساس نیازهای درسی دانشجویان و سرفصلهای مصوب تهیه می شود و پس از داوری علمی در گروههای آموزشی، بدون طراحی آموزشی و ویرایش چاپ می شود. با تجدیدنظر صاحب اثر و دریافت بازخوردها و اصلاح نارساییها، درسنامه با طراحی آموزشی، ویرایش، و طراحی فنی - هنری به صورت آزمایشی (آ) چاپ می شود. با دریافت نظرهای اصلاحی، صاحب اثر در کتاب تجدید نظر می کند و کتاب به صورت قطعی (ق) چاپ می شود. در صورت ضرورت، در کتابهای چاپ قطعی نیز تجدید نظرهای اساسی به عمل می آید یا متناسب با پیشرفت علوم و فناوری بازنویسی می شوند. متون آزمایشگاهی (م) متونی است که دانشجویان با استفاده از آن و راهنمایی مربیان کارهای عملی آزمایشگاهی را انجام می دهند. کتابهای فرادرسی (ف) و کمک درسی (ک) به منظور غنی تر کردن منابع درسی دانشگاهی تهیه می شوند. کتابهای فرادرسی با تأیید معاونت پژوهشی و کتابهای کمک درسی با تأیید شورای انتشارات تهیه می شوند.

مدیریت تدوین

فهرست	پنج
مقدمه مؤلف	یازده
راهنمای مطالعه	سیزده
آغاز سخن	هفده
فصل اول: فلسفه چیست؟	۱
پیشگفتار	۱
تعریف تعریف	۲
تعریف فلسفه	۴
موضوع و هدف فلسفه	۱۲
خلاصه فصل	۱۹
نخودآزمایی ۱	۲۰
فصل دوم: تربیت چیست؟	۲۳
پیشگفتار	۲۳
معنی و مفهوم تربیت	۲۴
ماهیت تربیت	۳۳
آیا تربیت فن است یا هنر؟	۳۳
آیا تربیت علم است؟	۳۳
نتیجه‌گیری	۳۸
عوامل و عناصر تربیت	۴۳
محتوای تربیت	۴۵
هدف تربیت	۴۵
روش تربیت	۴۶
اصول تربیت	۴۷
موضوع تربیت	۴۹
مراحل تربیت	۵۰
خلاصه فصل	۵۴

۵۵	خودآزمایی ۲
۵۷	فصل سوم: فلسفه تربیت
۵۷	پیشگفتار
۵۸	رابطه فلسفه با تربیت
۶۳	مفهوم فلسفه تربیت
۶۵	تربیت و گرایشهای فلسفی
۶۵	ضرورت انسجام عقاید
۶۹	تعریف مکتب
۶۹	رابطه مکاتب فلسفی و مکاتب تربیتی
۷۱	خلاصه فصل
۷۳	خودآزمایی ۳
۷۵	فصل چهارم: پندارگرایی و تربیت
۷۵	پیشگفتار
۷۶	مفهوم پندارگرایی و واقع گرایی
۷۸	هستی‌شناسی پندارگرایان
۸۱	انسان‌شناسی پندارگرایان
۸۲	تأثیر هستی‌شناسی و انسان‌شناسی پندارگرایان در تربیت
۸۴	شناخت‌شناسی پندارگرایان
۸۵	تأثیر شناخت‌شناسی پندارگرایان در تربیت
۸۶	الف) عناوین و محتوای دروس
۸۸	ب) روشهای تدریس
۹۱	ارزش‌شناسی پندارگرایان
۹۲	تأثیر ارزش‌شناسی پندارگرایان در تربیت
۹۴	نقد و بررسی تربیت بر بنیاد پندارگرایی فلسفی
۹۸	خلاصه فصل
۱۰۰	خودآزمایی ۴
۱۰۳	فصل پنجم: واقع گرایی و تربیت
۱۰۳	پیشگفتار
۱۰۴	هستی‌شناسی واقع‌گرایان
۱۰۵	هستی‌شناسی واقع‌گرایی عقلانی
۱۰۸	هستی‌شناسی واقع‌گرایی طبیعی یا رئالیسم جدید

۱۰۹	انسان‌شناسی واقع‌گرایان
۱۰۹	انسان از دیدگاه واقع‌گرایان عقلانی
۱۱۰	انسان از دیدگاه واقع‌گرایان طبیعی یا علمی
۱۱۲	تأثیر هستی‌شناسی و انسان‌شناسی واقع‌گرایان در تربیت
۱۱۲	تأثیر هستی‌شناسی و انسان‌شناسی واقع‌گرایان عقلانی در تربیت
۱۱۴	تأثیر هستی‌شناسی و انسان‌شناسی واقع‌گرایان طبیعی در تربیت
۱۱۵	شناخت‌شناسی واقع‌گرایان
۱۱۶	شناخت‌شناسی واقع‌گرایان طبیعی
۱۱۷	شناخت‌شناسی واقع‌گرایان عقلانی
۱۱۹	تأثیر شناخت‌شناسی واقع‌گرایان در تربیت
۱۱۹	تأثیر شناخت‌شناسی واقع‌گرایان طبیعی در تربیت
۱۲۱	تأثیر شناخت‌شناسی واقع‌گرایان عقلانی در تربیت
۱۲۲	هدف و محتوای تربیت
۱۲۴	روشهای تدریس
۱۲۵	ارزش‌شناسی واقع‌گرایان
۱۲۷	تأثیر ارزش‌شناسی واقع‌گرایان در تربیت
۱۲۷	تأثیر ارزش‌شناسی واقع‌گرایان طبیعی در تربیت
۱۲۸	تأثیر ارزش‌شناسی واقع‌گرایان عقلانی در تربیت
۱۲۸	نقد و بررسی تربیت بر پایه واقع‌گرایی فلسفی
۱۳۵	خلاصه فصل
۱۳۸	خودآزمایی ۵
۱۴۱	فصل ششم: ماده‌گرایی و تربیت
۱۴۱	پیشگفتار
۱۴۵	هستی‌شناسی ماده‌گرایان
۱۴۸	انسان‌شناسی ماده‌گرایان
۱۵۰	تأثیر هستی‌شناسی و انسان‌شناسی ماده‌گرایان بر تربیت
۱۵۳	شناخت‌شناسی ماده‌گرایان
۱۵۵	تأثیر شناخت‌شناسی ماده‌گرایان در تربیت
۱۵۷	هدف و محتوای تربیت
۱۵۹	روشهای تدریس
۱۶۰	ارزش‌شناسی ماده‌گرایان
۱۶۲	تأثیر ارزش‌شناسی ماده‌گرایان در تربیت
۱۶۴	نقد و بررسی تربیت بر مبنای ماده‌گرایی دیالکتیکی

۱۷۸	خلاصه فصل
۱۸۱	خودآزمایی ۶
۱۸۵	فصل هفتم: عمل‌گرایی و تربیت
۱۸۵	پیشگفتار
۱۸۸	هستی‌شناسی عمل‌گرایان
۱۹۲	انسان از دیدگاه عمل‌گرایان
۱۹۴	تأثیر هستی‌شناسی و انسان‌شناسی عمل‌گرایان بر تربیت
۱۹۷	شناخت‌شناسی عمل‌گرایان
۲۰۰	تأثیر شناخت‌شناسی عمل‌گرایان در تربیت
۲۰۲	مواد و محتوای دروس
۲۰۴	روش تدریس
۲۰۶	ارزش‌شناسی عمل‌گرایان
۲۰۹	تأثیر ارزش‌شناسی عمل‌گرایان در تربیت
۲۱۲	نقد و بررسی تربیت بر بنیاد عمل‌گرایی
۲۲۰	خلاصه فصل
۲۲۵	خودآزمایی ۷
۲۲۷	فصل هشتم: اسلام و تربیت
۲۲۷	پیشگفتار
۲۲۷	فلسفه اسلامی
۲۲۹	هستی‌شناسی اسلامی
۲۳۳	انسان از دیدگاه اسلام
۲۳۹	تأثیر هستی‌شناسی و انسان‌شناسی اسلامی در تربیت
۲۴۲	هدفهای تربیتی
۲۴۶	شناخت‌شناسی اسلامی
۲۴۷	انواع علم از نظر قرآن
۲۴۷	الف) علم‌الیقین
۲۴۷	ب) عین‌الیقین
۲۴۸	ج) حق‌الیقین
۲۴۸	انواع علم از نظر فلسفه اسلامی
۲۴۸	علم حضوری
۲۵۰	علم حصولی
۲۵۰	مراتب علم حصولی

۲۵۱	ویژگیهای شناخت‌شناسی اسلامی
۲۵۲	ابزارهای شناخت
۲۵۳	منابع شناخت
۲۵۳	تأثیر شناخت‌شناسی اسلامی در تربیت
۲۵۵	مواد و محتوای دروس
۲۵۸	روشهای تدریس
۲۶۰	ارزش‌شناسی اسلام
۲۶۴	تأثیر ارزش‌شناسی اسلام در تربیت
۲۶۸	ارزش زیبایی و هنر در تربیت اسلامی
۲۷۰	نقد و بررسی مکتب تربیتی اسلام
۲۷۷	خلاصه فصل
۲۸۱	خودآزمایی ۸
۲۸۳	پاسخنامه
۲۸۷	کتابنامه
۲۹۱	واژه‌نامه فارسی - انگلیسی
۲۹۳	واژه‌نامه انگلیسی - فارسی

مقدمه مؤلف

فلسفه آموزش و پرورش یا فلسفه هر علم دیگری، در عین حال که یکی از جذابترین حیطه‌های مطالعه در حوزه فلسفی است، از حیطه‌های مجادله برانگیز نیز محسوب می‌شود. زیرا در این حیطه از معرفت بشری مسائلی مطرح است که تقریباً برای همه اهمیت دارند. به این دلیل اغلب آنهایی که به مسائل تربیتی علاقمندند هم خواننده و هم منتقد این قبیل آثارند. بنابراین ورود به این حیطه و نوشتن یک کتاب درسی درباره آن کاری دشوار و جسورانه محسوب می‌شود.

چاپ اول کتاب حاضر محصول تجربیات سالها تدریس این درس در دانشگاههای مختلف و جمع‌آوری نظرات و پیشنهادات دانشجویان، همکاران و استادان بزرگواری بود که به ندای یاری نویسنده پاسخ مساعد داده بودند، اما کتاب بعد از انتشار گسترده، که خوشبختانه با اقبال خوبی هم از سوی دانشجویان روبه‌رو شده بود، به تدریج مورد نقد و بررسی صاحب‌نظران و اندیشمندان دلسوز قرار گرفت و از گوشه و کنار کشور پیشنهاداتی برای اصلاح و رفع نقایص آن به نویسنده ارسال شد که انگیزه مضاعفی برای بازنگری و در واقع بازنویسی کتاب به وجود آورد.

علاوه بر آن دانشگاه پیام‌نور طی یک پروژه پژوهشی پیوسته چند جلد از کتابهای خود را مورد ارزشیابی قرار داد که یکی از آنها نیز چاپ قبلی همین کتاب بود. حاصل این پژوهش و پژوهش دیگری که توسط یکی از دانشجویان کارشناسی ارشد رشته تکنولوژی آموزشی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی با راهنمایی آقای دکتر نوروزی برای تحلیل محتوای این کتاب به عنوان پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد خود انجام داده بودند دست مایه ارزشمندی برای بازنویسی کتاب فراهم ساخت که همین جا از هر دو آنان تشکر می‌کنم. خدای را سپاسگزارم که این

مهم پس از دو سال و اندی تلاش به پایان رسید و شما اینک حاصل آن را در دست دارید. در این ویرایش جدید نحوه نگارش، طراحی آموزشی کتاب و آرایش مطالب آن طوری سامان یافته که بتواند پاسخگوی نیازهای دانشجویان باشد و به صورت کتابی خودآموز، جالب و قابل فهم برای دانشجویان آموزش از راه دور و همچنین همه دانشجویان دوره های کارشناسی علوم تربیتی، دبیری رشته های مختلف و مراکز تربیت دبیر و حتی دبیران و معلمان علاقمند به مسائل فلسفه تربیت در دسترس قرار گیرد. از استاد بزرگوار جناب آقای دکتر پاکسرشت که ویرایش جدید کتاب را با دقت نظر خاص خود مطالعه کردند و پیشنهادات ارزشمندی برای راهنمایی نویسنده ارائه دادند سپاسگزارم. شیوایی نگارش و مستند بودن برخی قسمت ها مرهون این استاد بزرگوار است.

لازم است مراتب تشکر خود را تقدیم آقای دکتر میرشکرایبی، معاون آموزشی وقت دانشگاه و آقای اکبری، مدیریت تدوین، کنم که امکان چاپ نهایی کتاب را فراهم ساختند و خانم سلطان زاده که با صبر و بزرگواری فراوان ویرایش ادبی این کتاب را انجام دادند و از خانم نصیری که نمونه های متعدد کتاب را با دقت و حوصله خواندند و تصحیح کردند سپاسگزاری می کنم. و بالاخره سپاس فراوان من به کلیه همکاران عزیز در چاپ و انتشارات دانشگاه تقدیم است که با تلاش شبانه روزی خود به گسترش دانش و فرهنگ در کشور یاری می رسانند.

عیسی ابراهیم زاده

دی ماه ۱۳۸۳

راهنمای مطالعه

کتابی که در دست مطالعه دارید برای یادگیری هر چه بهتر شما به صورت خودآموز تهیه شده است. سازمان‌بندی، ترتیب و توالی و نوع نگارش آن طوری انتخاب شده که بتوانید مطالب بحث شده را سه‌تر درک کنید. آنها را بهتر به خاطر بسپارید و در موارد لازم به کار ببرید. توجه دقیق به پیشنهادها و زیر شما را در درک بهتر و یادگیری مؤثرتر مطالب این کتاب یاری خواهد داد.

۱. در محیطی آرام و عاری از عوامل مغلّ تمرکز و توجه مطالعه را آغاز کنید.

۲. به خاطر داشته باشید که یادگیری امری فردی و تدریجی است. بنابراین، بهتر است برای مطالعه نه‌تنها این کتاب بلکه همه کتابهای خود، یک برنامه منظم روزانه تنظیم کنید و حتماً آن را به اجرا درآورید.

۳. قبل از شروع مطالعه کتاب، هدفهای آموزشی نهایی کتاب را بخوانید و آنها را درک کنید. این هدفها به شما خواهند گفت که هنگام مطالعه کتاب در پی فهم چه مطالبی باید باشید و چه باید بکنید تا معلوم شود که تمام مطالب را یاد گرفته‌اید. به عبارت دیگر، هدفهای آموزشی نهایی کتاب به شما نشان می‌دهند که در پایان مطالعه و یادگیری این درس، چه کارهایی را باید بتوانید انجام دهید. برای رسیدن به این اهداف تعیین شده باید کل کتاب، یعنی فصلهای مختلف آن را مطالعه و درک کنید. در هر فصل نیز هدفهای آموزشی کلی و جزئی، یعنی انتظارات نهایی از شما - تعیین شده‌اند. اگر بتوانید به مجموعه هدفهای کلی و جزئی فصلهای کتاب دست یابید در حقیقت به هدفهای نهایی کتاب رسیده‌اید. هدفهای آموزشی نهایی کتاب و - هدفهای آموزشی کلی و جزئی فصلها در عین حال برای گذراندن موفقیت‌آمیز آزمون این درس، راهنمای شما هستند. بنابراین، لازم است که در مطالعه هر فصل، ابتدا هدف کلی فصل

(در صورتی که وجود داشته باشد)، و سپس هدفهای جزئی آن را مطالعه و درک کنید. در بعضی موارد، در نگاه اول ممکن است درک معنا و مفهوم مطالب و رسیدن به هدفهای آموزشی نهایی چه کلی و چه جزئی، برای شما مشکل جلوه کند. در هر صورت، ما نیز انتظار نداریم که شما آنها را در - همان بار اول به طور کامل بفهمید. باید در طول مطالعه هر فصل و نیز در پایان کار مطالعه کتاب چندین بار به هدفها مراجعه کنید. این هدفها در حقیقت به جای استاد درس در نظام آموزش حضوری راهنمای شما خواهند بود برای اینکه روی چه نکاتی از درس تأکید کنید و آنها را چگونه مطالعه کنید.

۴. متن هر فصل را یک بار به طور سریع مطالعه کنید. لازم نیست در این مطالعه تمام مطالب را یاد بگیرید پیدا کردن دید کلی در این مرحله کافی است. بار دوم مطالب فصل را با توجه و دقت کامل و به قصد و فهم جزئیات مطالب آن مطالعه کنید. قبل از شروع بار اول و دوم مطالعه و نیز در طول آن و همین طور در پایان کار، به هدفهای کلی و جزئی فصل رجوع کنید. هدفها در واقع همان توانایی‌هایی هستند که انتظار می‌رود پس از مطالعه کتاب کسب کنید. به هیچ وجه نباید مطالب متن را بدون درک آنها حفظ کنید. در پایان مطالعه هر فصل از خود سؤال کنید که آیا به هدفهای فصلی که مطالعه کرده‌اید رسیده‌اید یا نه؟ این سؤال را یک بار دیگر و در پایان مطالعه کتاب و در مورد هدفهای آموزشی نهایی کتاب از خود پرسید.

۵. با پاسخ دادن به سؤالات مطرح شده در خودآزمایی پایان هر فصل و خودآزمایی نهایی آخر کتاب، جواب خود به سؤالهای بالا را عینی‌تر سازید. پرسشهای خودآزمایی آخر هر فصل و خودآزمایی نهایی آخر کتاب برای کسب اطمینان از رسیدن به هدفهای جزئی و کلی و در نهایت، دستیابی به هدفهای آموزشی نهایی کتاب طرح شده‌اند. ضروری است که - شما با صرف وقت و دقت کافی به تمام پرسشهای خودآزماییها جواب دهید. بهتر است که پاسخهای خود را به صورت کتبی روی کاغذ یادداشت کنید. هرگاه احساس کردید که در دادن پاسخ به هریک از سؤالات خودآزمایی پایان فصلها و یا خودآزمایی نهایی با اشکال روبه‌رو هستید حتماً با مراجعه به متن مربوطه اشکال خود را برطرف کنید.

۶. حفظ کردن نظریه‌های افراد مختلف ضرورتی اساسی ندارد. ولی مطالعه و

درک آنها برای آشنا شدن با سیر تحول آرا در یک زمینه خاص لازم است.

۷. گاهی اوقات احساس می‌کنید که بهتر بود مطالبی را که خوانده‌اید برای

دیگران بیان کنید تا از درک درست آنها اطمینان حاصل کنید. این احساس بسیار خوبی

است. در این موارد می‌توانید مطالب مورد نظرتان را با دوستان، اطرافیان و یا اعضای

خانواده خود در میان بگذارید. اما بهترین راه در این مورد تشکیل «گروه یادگیری» است.

این گروه می‌تواند بین دو تا پنج نفر عضو داشته باشد. چگونگی تشکیل این گروه‌ها به

ابتکار خود شما و دوستان همدرس شما بستگی دارد. پس از تشکیل این گروه یادگیری

می‌توانید برنامه منظمی برای تشکیل جلسات بحث و مبادله آموخته‌ها تنظیم کنید.

پژوهشهای انجام شده در نظام آموزش باز و از راه دور حکایت از کارایی و مؤثر بودن

این روش در فرایند یاددهی - یادگیری دارد.

یادتان باشد که جلسات می‌تواند به صورت میزگرد در پارکها، مرکز آموزشی

خودتان، در مدرسه‌ای که تدریس می‌کنید و یا هر جای دیگری که امکان داشته باشد،

تشکیل شود. بحثهای تلفنی و استفاده از پست الکترونیکی و جعبه‌های گفتگوی

رایانه‌ای (chat box) و یا هر وسیله ارتباطی جدید دیگر را نیز فراموش نکنید.

۸. در ضمن بعضی مباحث کتاب منابعی به شما معرفی شده‌اند که شرح کامل

مشخصات آنها در انتهای کتاب و با عنوان «کتابنامه» آمده است. اگر در درک بعضی از

مطالب این کتاب اشکال دارید و یا در صورتی که بخواهید در مورد بعضی از مفاهیم

گفته شده در این کتاب اطلاعات بیشتری کسب کنید می‌توانید از آن منابع استفاده کنید.

۹. معادله‌های لاتین اصطلاحات و مفاهیم بیان شده در این کتاب زیر عنوان

«واژه‌نامه» در پایان کتاب آمده است.

۱۰. برخی مطالب برای توضیح بیشتر در داخل مستطیل قرار گرفته‌اند. دقت در

مطالب داخل این مستطیلها را توصیه می‌کنیم.

موفق باشید

می‌کوش به هر ورق که خوانی
تا معنی آن تمام دانسی
نظامی

آغاز سخن

دانشجویان عزیز

سلام، خوشحالم از اینکه توانسته‌ام به وسیله این نوشته‌ها از راه دور با شما ارتباط برقرار کنم. شاید برای شما هم - مثل من - درک این موضوع آسان باشد که ارتباط نزدیک از راه دور بسیار مشکلتر از ارتباط دور از راه نزدیک است؛ زیرا هر ارتباطی، به‌خصوص ارتباطات انسانی، مشتمل بر سه عنصر اصلی است ۱. برقرار کننده ارتباط، یاد دهنده پیام. ۲. مخاطب ارتباط یا گیرنده پیام. ۳. محتوای ارتباط، یا محتوای پیام. درمیان این عناصر عامل سوم نقش اساسی دارد. و اگر محتوای پیام برای دهنده و گیرنده پیام روشن باشد و هردوی آنها یک مفهوم را از محتوا برداشت کنند فاصله‌ها از میان می‌رود و ارتباط به آسانی برقرار می‌شود. شما وقتی یک برنامه رادیویی را گوش می‌کنید یا تماشاگر یک برنامه تلویزیونی هستید، مسلماً هنگامی از آن برنامه‌ها بهره و لذت می‌برید که محتوای پیام آنها برایتان مفهوم و با علایق و رغبت‌هایتان هماهنگ باشد. این خود عاملی خواهد بود که در شما برای پی‌گیری چنان برنامه‌هایی انگیزه ایجاد کند.

من و شما در این ارتباط که از لحظاتی پیش آغاز کرده‌ایم دارای بعضی علایق و رغبت‌های مشابه هستیم؛ یعنی هردو معلم هستیم یا بعضی از شما در اندیشه معلم شدن هستند. در نتیجه، سؤالات مشترک زیادی، چه به سبب معلم بودنمان و چه به لحاظ اندیشیدن به حرفه معلمی در ذهن ما وجود دارد. کوشش برای پاسخ یابی برای آنها زمینه‌های مشترک مورد لزوم را برای برقراری ارتباط نزدیک از راه دور برای ما فراهم آورده است. بنابراین، امیدوارم که برای برقراری و تداوم ارتباط دشواری چندانی وجود نداشته باشد.

راستی، آن سؤالات مشترک که زمینه‌ساز ارتباط نزدیک ما خواهند بود کدامها هستند؟ لطفاً چند لحظه تأمل کنید. سؤالاتی را که در مورد تربیت، عوامل تربیت، مسائل تربیت و مواردی نظیر اینها برایتان مطرح است در ذهن خود مرور کنید.

حال ببینید با این سؤالاتی که در ذهن من مطرح است چقدر نزدیک‌اند؟ تربیت چیست؟ چرا انسان باید تربیت شود؟ آیا تربیت فقط مخصوص انسان است؟ عوامل تربیت کدامها هستند؟ آیا تربیت مستلزم داشتن هدف است؟ اگر جواب مثبت است چه هدفهایی مناسب‌ترند؟ چرا ما از روش بعضی از معلم‌هایمان در مدرسه خشنود و از بعضی دیگر ناخشنود بودیم؟ اگر جامعه‌ای برای هدایت افراد خود نظام تربیتی مناسبی تدارک نبیند چه بر سر آن جامعه خواهد آمد؟ انتخاب نظام تربیتی در جامعه براساس چه معیارهایی صورت می‌گیرد؟ و ...

می‌توانستم این فهرست را طولانی‌تر کنم تا زمینه‌های اشتراک بیشتری پیدا کنیم. اما می‌دانم که سؤالات زیاد مطرح کردن هم چندان مطلوب نیست. بهتر است کمی هم درباره پاسخ این پرسشها با هم صحبت کنیم. جوامع انسانی مختلف، باتوجه به نحوه خاص تفکر خود، که به آن «فلسفه اجتماعی» می‌گویند به هریک از این قبیل پرسشها پاسخهای متفاوتی می‌دهند. حتی ممکن است در جامعه‌ای فرد یا گروه خاصی پاسخهایی متفاوت یا متناقض و یا متضاد به این سؤالات بدهند. این تفاوتها از کجا سرچشمه می‌گیرند؟ از تجارب و تربیت شخص؟ از زمینه‌های فرهنگی متفاوت؟ از متغیر و متحول بودن زندگی و جهان؟ یا از مجموع همه اینها؟ شاید هم چنین باشد. در هر حال، درک این مسائل برای ما از اهمیت خاصی برخوردار است.

اگر ما نظرها، اندیشه‌ها و گرایشهای گوناگون را بخوبی دریابیم و آنها را بایکدیگر مقایسه و مقابله نکنیم و ارزش هریک از آنها را برای خود روشن نسازیم، گزینش بهترین و مناسبترین پاسخها برای ما مشکل خواهد بود، و به احتمال قوی در ایجاد تحول و دگرگونی در خود و جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنیم موفق نخواهیم شد. فلسفه به مثابه ابزاری بنیادین می‌تواند ما را در این راه یاری دهد. کنجکاوی در محتوای پاسخها، سبک و سنگین کردن اندیشه‌ها و شیوه‌های اندیشیدن و نیز اشتیاق و علاقه برای گزینش بهترین آنها ما را وادار می‌کند که به فلسفه روی بیاوریم.

در این درس ما چند دیدگاه فلسفی و تأثیر آنها را بر جریانهای تربیتی بررسی

خواهیم کرد و تا حد امکان به نقد آنها - یعنی بیان محاسن و معایب هریک - خواهیم پرداخت تا بدین وسیله پایه‌ها و بنیادهای اندیشه‌های خود را بشناسیم و آنها را استوارتر کنیم. در صورتی که همه یا برخی از آنها را نامناسب یافتیم اصلاحشان کنیم و یا تغییرشان دهیم. اینکه گفتیم چند دیدگاه فلسفی، برای این است که دیدگاههای فلسفی بسیار زیاد و متنوع‌اند و در این مختصر نمی‌توانیم همه آنها را بررسی کنیم. بنابراین آنها را به نوعی طبقه‌بندی می‌کنیم. برای این منظور ابتدا دو مکتب، یا دو دیدگاه مهم فلسفی را، که درحقیقت پایه‌های اصلی تمام مکاتب و دیدگاههای فلسفی‌اند، یعنی مکتب پندارگرایی و مکتب واقع‌گرایی بررسی خواهیم کرد تا درک بقیه دیدگاهها برایمان آسانتر باشد. سپس به تشریح دو مکتب واقع‌گرایی، واقع‌گرایی عقلی و واقع‌گرایی طبیعی که بنیاد اندیشه‌های فلسفی ماده‌گرایی است خواهیم پرداخت. آنگاه نگاهی خواهیم داشت به یکی از مکاتب فلسفی معاصر، یعنی عمل‌گرایی یا مصلحت‌گرایی (pragmatism) که رایج‌ترین فلسفه در جهان سرمایه‌داری، به ویژه آمریکاست؛ و در آخر، نظری خواهیم داشت به بنیادهای فلسفی تربیت اسلامی که فلسفه مسلط اجتماعی ماست.

سعی براین است که با این بررسیها امکان مقایسه تطبیقی برای شما فراهم آید تا بتوانید مزیتها و اشکالات احتمالی هریک را درک کنید و بهترین آنها را الگو و راهنمای تفکر و عمل خود قرار دهید. لازم به یادآوری است که در بررسی هریک از این فلسفه‌ها نباید انتظار داشته باشید که دقیقاً آنچه در فلسفه‌های نظری جوامع مطرح است در واقعیت جوامع نیز بارز و قابل مشاهده باشد؛ زیرا باوجود آنکه اندیشه‌های فلسفی ریشه در واقعیتها دارند و به قول معروف در خلاء شکل نمی‌گیرند اما نباید فراموش کرد که تفکر فلسفی در محدوده‌ها نمی‌گنجد. آزاد و متکی به خرد دوراندیش است و همانند خود واقعیتها به محدوده جزئی‌نگری در نمی‌افتد. به قول ویلیام جیمز وقتی در دنیای فلسفه قدم می‌گذارید اجباراً در ارتباط با عالمی هستید که به کلی از آنچه در کوچه و خیابان پشت سر گذارده‌اید تفاوت دارد. دنیایی که در پیش چشم است دارای چنان به هم آمیختگی و غوغایی است که در تصور نمی‌گنجد. دنیایی است درهم و برهم، پر از رنج و مرارت، آشفته و پیچیده. اما دنیای فلسفه - گرچه همان دنیا است و از همان واقعیتها سرچشمه می‌گیرد - دنیایی است پاک و منزّه که همه چیز در

آن روشن است و در جای خود قرار دارد. از درهم ریختگی خبری نیست. یعنی فیلسوف از همان واقعیت‌های درهم و برهم دنیایی روشن و منظم برایتان ترسیم می‌کند. در این دنیا اثری از تناقضات نیست و آیین خرد و مبانی اندیشمندی خطوط اصلی آن را ترسیم می‌کنند و الزام‌های منطقی قسمت‌های مختلف آنرا به هم پیوند می‌دهند.

درس فلسفه تربیت نیز به همین قیاس زمینه‌ای از آگاهی‌ها و معلومات بسیار جالب و - دلپذیر است که امیدوارم شما از پرداختن به آن لذت ببرید. ما در این نوشته سعی خواهیم کرد که شما را با مفاهیم تربیتی و بنیادهای فلسفی آن آشنا کنیم و نظر مکاتب مختلف تربیتی را برایتان روشن سازیم. تا بتوانید در مورد اهداف، محتوا و روش‌های تربیتی خود و دیگران با ژرف‌اندیشی بیشتری قضاوت کنید و دلیل اصلی فعالیت‌های تربیتی خود و دیگران را - دریابید.

به این ترتیب هدف‌های آموزشی نهایی این درس عبارت است از:

۱. آشنایی با ابعاد گوناگون دانش فلسفه به منظور پی بردن به مبانی دیدگاه‌های گوناگون فلسفی.

۲. درک تأثیر دیدگاه‌های مختلف فلسفی بر رفتارهای انسان در موقعیت‌های تربیتی.

۳. توانایی بررسی مسائل اساسی تربیتی از دیدگاه فلسفی.

۴. آشنایی با مبانی فلسفی نظام تربیتی کشور.

برای راهنمایی شما به سوی هدف‌های بالا مطالب این کتاب در هشت فصل تهیه و تنظیم شده است هر فصل به نوبه خود دارای هدف‌های آموزشی کلی و جزئی است. با نيل به هدف‌های کلی و جزئی این فصل‌ها شما می‌توانید به هدف‌های آموزشی نهایی دست یابید. لازم است یادآوری کنیم که برای درک بهتر مطالب این کتاب، شما باید قبلاً:

- درس کلیات فلسفه را به خوبی یاد گرفته باشید و بر پایه مطالب این کتاب
- شیوه‌های درست اندیشیدن و درست استدلال کردن را براساس منطق آموخته باشید.
- سرانجام، چگونگی بررسی انتقادی مسائل اساسی زندگی انسان را با استفاده از دیدگاه‌های فلسفی تا حدودی تمرین کرده باشید.